

**VISEGRAD
JOURNAL
ON HUMAN RIGHTS**

№ 3 (volume 2) 2018

VISEGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS

june, 2018

Editorial board

Chairman of the editorial board:
Doc. JUDr. Julius Kovach, CSc

Members of the editorial board:

Slovak Republic

Prof. JUDr. Jan Svak, DrSc.
Doc. JUDr. Julius Kovach, CSc.
JUDr. Ivan Ikrényi, PhD., F.I.I.
JUDr. Denisa Soukenikova, PhD.
JUDr. Ivan Roháč, LL.M, MBA, PhD.
JUDr. Martina Reřichová, PhD.
Prof. JUDr. Stanislav Mráz, CSc.
Prof. JUDr. Pavel Hollander, DrSc.
Prof. PhDr. JUDr. Milos Vecera, CSc.
Prof. JUDr. Jan Hurdik, DrSc.
JUDr. Alexandra Sestrienková
JUDr. Lukáš Cisko, Ph.D.
JUDr. Ivana Shoshková, PhD.
JUDr. Jozef Beňo, PhD.

Czech Republic

JUDr. Petr Poledník
Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.
JUDr. Zdenka Papoušková, Ph.D.
Doc. JUDr. Blanka Vítová, LL.M., Ph.D.
Doc. et doc. JUDr. Naděžda Shishková, Ph.D.
Prof. JUDr. Michal Skrejpek, DrSc.
Prof. JUDr. Jan Hurdik, DrSc.

Ukraine

JUDr. Myroslava Hromovchuk, CSc.
Prof. JUDr. Yuriy Bysaha, DrSc.
Prof. JUDr. Oleksandr Roháč, DrSc.
Prof. JUDr. Dmytry Byelov, DrSc.
Doc. JUDr. ThDr. Oleksandr Bilash, CSc.
Prof. JUDr. Yaroslav Lazur, DrSc.
JUDr. Roman Fridmanskyy, CSc.

Romania

Prof. JUDr. Ivan Horka, PhD.

Poland

Prof. JUDr. Piotr Stanisław
Ph.D. Katarzyna Szwed

Ph.D. Marta Kolodziejczyk
Ph.D. Justyna Ciechanowska
Dr. Jarosław Storczyński
Dr. Grzegorz Maroń
Prof. dr hab. Janush Nichyporuk

Russian Federation

Prof. JUDr. Oleksandr Sevrukov, DrSc.
JUDr. Helena Shekk, PhD.

Moldova

Prof. JUDr. Valeriu Bujor
Prof. JUDr. Valeriu Čerba

Macedonia

Assoc. prof Zoran Filipovski, PhD.

Croatia

Prof. JUDr. Budislav Vukas jr., DrSc.

Hungary

Dr. Tímea Barzó
Dr. Varga Norbert

Kazakhstan

Prof. JUDr. Kazbek Ukanov, DrSc.

Litva

Prof. JUDr. Arvid Struzhunas, DrSc.

Latvia

Doc. JUDr. Janis Grasis

Austria

Prof. JUDr. Bernd Wieser, DrSc.

Publisher:

PANEURÓPSKA
VYSOKÁ ŠKOLA

Pan-European University
Faculty of Law
Tomášikova, 10
Bratislava

Uzhhorod National University
Faculty of Law
Kapitulna, 26
Uzhhorod

Public organization
„LEX PRO OMNES“
Mierová, 2529
Humenné

Registered number: EV 5051/14

ISSN 1339-7915

Contents

- Attestation as an internal criterion for assessing the activities of law enforcement officers of Ukraine, which provide financial and economic security of the state**.....7
Атестація як внутрішній критерій оцінювання діяльності співробітників правоохоронних органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави

Nadiia Andriichenko

- Criminal procedural responsibility: problems of legitimization**.....12
Кримінальна процесуальна відповідальність: проблеми легітимізації

Oleksandr Andrushko

- Subjects that implement free legal aid in civil legal proceedings of Ukraine**..... 18
Суб'єкти, які реалізують безоплатну правову допомогу в цивільному судочинстві України

Nataliia Artemieva

- Historical and social conditions introduction of the multiple study system of education and its role in forming the right of representation personality**..... 24
Історичні та соціальні передумови запровадження багатоступінчастої системи освіти та її роль у формуванні правосвідомості особистості

Nataliia Brovko

- The system of bodies of the judicial power**.....30
Система органів судової влади

Maryna Bulkat

- State policy in the field of legal regulation: the real state and prospects**..... 36
Державна політика у сфері правового регулювання: реальний стан і перспективи

Igor Vanchuk

- Conceptual legal framework of financial legal responsibility for violating the legislation in the field of budget revenue execution**..... 41
Концептуальні правові основи фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства у сфері виконання бюджетів за доходами

Vitalii Vdovichen, Lidiia Vdovichena

- Protection of values in criminal law: certain aspects of the issue**.....47
Охорона цінностей у кримінальному праві: окремі аспекти питання

Eugeniya Veчерova

- The restoration of land ownership rights in the Ukrainian State in 1918**..... 53
Відновлення права власності на землю в Українській Державі 1918 року

Oleksii Voloshko

The restoration of land ownership rights in the Ukrainian State in 1918

Відновлення права власності на землю в Українській Державі 1918 року

Oleksii Voloshko

Key words:

right of ownership, property accountability, vigilante justice, the settlement agreement, collective responsibility, cash contribution.

Ключові слова:

право власності, майнова відповідальність, самосуд, мирова угода, солідарна відповідальність, грошова контрибуція.

Постановка проблеми. Минуло сто років, як український народ в умовах війни та окупації виборював право на суверенну демократичну державу. Воно було безпосередньо пов'язане з реформуванням аграрних правовідносин, що залишилися у спадщину від російського царизму. Зараз ситуація багато в чому відтворилася: в умовах війни український народ розбудовує суверенну демократичну державу й неодмінною умовою її розбудови є реформування аграрних правовідносин, що дісталися від комуністичного СРСР. Це спонукає до вивчення історичного досвіду проведення аграрних перетворень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аграрна політика Гетьманату плідно досліджувалась багатьма сучасними вітчизняними науковцями. Насамперед це стосується загальних істориків. Найбільшу увагу привертають глибоким комплексним вивченням проблеми наукові роботи Г.В. Терели та Р.Я. Пирога. Проте з об'єктивних причин вони спеціально не досліджували юридичні аспекти теми. Історики права здебільшого зосереджувались на вивченні нормативно-правової бази аграрної політики. Зокрема, І.М. Зарицька досліджувала земельне законодавство, В.Д. Сидор вивчав особливості земельного законодавства та його вплив на подальше формування вітчизняного земельного законодавства, М.Ю. Бурдін аналізував аграрну політику та земельне законодавство в контексті державотворення. Зважаючи на це, подальшого вивчення потребують фактичні аграрні правовідносини.

Мета статті – проаналізувати процес відновлення права власності на землю в Українській Державі щодо його відповідності принципам правосуддя та приписам гетьманського законодавства.

Виклад основного матеріалу. У Грамоті від 29 квітня 1918 р. П. Скоропадський проголосив відновлення права власності на землю та скасування відповідного законодавства Тимчасового уряду та Української Народної Республіки. Ішлося головним чином про відновлення власності поміщиків на землю, худобу та реманент. До того ж гетьманський уряд спирався на законодавчий досвід царського уряду. Зокрема, йдеться про іменний указ російського імператора 1902 р. «Про майнову відповідальність сільських товариств і селищ, селяни яких брали участь у заворушеннях, що відбувалися останнім часом у деяких місцевостях Полтавської та Харківської губерній». Указ покладав відповідальність за збитки не тільки на осіб, які безпосередньо брали участь у заворушеннях, а й на села та сільські громади, до яких ці особи належали. Збитки визначалися самими поміщиками та присуджувалися до стягнення спеціальною тимчасовою комісією під головуванням губернатора¹.

У 1918 р. процес відновлення права власності започаткували самі поміщики, вчиняючи самосуд і спираючись на німецькі та австрійські військові підрозділи. Наприклад, 4 травня 1918 р. старості с. Катошино Михайлівської волості Катеринославського повіту було доведено до відома особисте розпорядження командування 38 австрійського полку повернути поміщику З. Трубочанінову захоплені в нього мешканцями села 220 пуд. жита та 260 пуд. ячменю².

¹ Рогожин А.Й., Страхов М.М., Гончаренко В.Д. та ін. Історія держави і права України: підручник для юридичних вищих навч. закладів і фак.: у 2 ч. К.: Ін Юре, 1996. Ч. 1. С. 348.

² Державний архів Дніпропетровської області (ДАДО). Ф. 630. Оп. 1. Спр. 18. Арк. 20.

Надалі процес відновлення права власності набув нормативного регулювання. Наприклад, закон від 27 травня 1918 р. «Про право на врожай 1918 р. на території Української Держави» регламентував порядок оплати селянами за користування землями, захопленими в поміщиків та орендарів. Спірні питання мали вирішувати спеціально створені для кожної мирової дільниці комісії у складі трьох осіб: голова – службовець міністерства земельних справ або мировий суддя; поміщик, обраний місцевою організацією землевласників, і селянин, обраний на сході сільської громади³. Закон від 14 червня 1918 р. «Про забезпечення цукрових заводів буряками врожаю 1918 р.» визначив порядок повернення селянами захоплених земель цукрових заводів і порядок розрахунків за обробіток цих земель, затрачене насіння та вирощений урожай буряків. Вирішення спірних питань також покладалося на вищезазначені комісії⁴.

Безпосередній контроль за реалізацією цих законів і тлумачення їхніх норм здійснювали повітові старости. Наприклад, 20 червня 1918 р. староста Катеринославського повіту Петренко видав наказ № 6, що додавався до закону «Про право на врожай...» від 27 травня 1918 р. Пояснюючи приписи закону, староста пропонував населенню повіту, яке здійснило посів на чужій землі, негайно приступити до укладення добровільних угод із власниками землі щодо оплати оренди землі грошима чи натурою (половина врожаю), щодо оплати за користування реманентом, за проведену власником осінню оранку, за випас худоби поштучно чи за десятину та взагалі за користування захопленим у приватних власників реманентом. Він приписував усім земським управам і всім органам влади повіту надати всіляку допомогу населенню в укладенні добровільних угод із поміщиками⁵.

На виконання цього 26 липня 1918 р. в Анастасієвській волосній земській управі уповноважені Анастасієвської, Катошинської й Томаківської сільських громад і землевласник А. Вальман уклали мирову угоду про сплату останньому 11 тис. 570 крб. за оренду зайнятих у нього селянами цих громад 879 дес. землі під посів озимини 1917 р., під посів ярини весною 1918 р., а також за випас худоби у 1918 р.⁶ Строки виплат були встановлені до 1 вересня і до 1 жовтня 1918 р. Катошинська сільська громада не виконала цієї угоди, про що сільському старості нагадала 17 вересня волосна земська управа. Вона пропонувала старості стягнути з кого треба грошову суму, яка припадала на Катошинську сільську громаду, і вручити А. Вальману. У разі невиконання угоди управа погрожувала зняти з себе будь-яку відповідальність за наслідки від цього⁷.

Зазвичай поміщики безпосередньо зверталися до військових підрозділів німців чи австрійців за допомогою для стягнення грошових контрибуцій із селян і вчиняли самосуд. П. Скоропадський згадував: «Наши помещики стояли на точке зрения возвращения к старому. Они хотели не только до копейки получить за всё, что было у них взято или уничтожено во время аграрных беспорядков, но, к сожалению, бывали и нередко случаи, когда они суммы своих убытков сильно преувеличивали. Пока власть правительственная не была ещё налажена, помещики этим пользовались и всякими несправедливыми путями выколачивали деньги из крестьян»⁸. Архівні документи свідчать, що це продовжувалося й після створення державного апарату. Зокрема, директор департаменту державної варті 18 липня 1918 р. доповідав, що в Золотоніському повіті Полтавської губернії під час визначення вартості розграбованого та знищеного майна спостерігається прагнення з боку деяких поміщиків збільшувати вартість майна або ж небажання приймати майно назад і вимагання за нього грошей за власною оцінкою. Крупні землевласники Максимовський, Рудьковський (голова місцевого союзу землевласників) та інші склали наказ і надіслали гетьману разом зі скаргою на місцеву адміністрацію, яка не бажає захищати інтереси поміщиків⁹.

Для запобігання зловживанням із боку поміщицтва, які дратували селянство, і нормативного впорядкування процесу відновлення порушених економічних прав поміщиків уряд підготував, а гетьман 15 липня 1918 р. затвердив закон про утворення тимчасових губернських і повітових земельно-ліквідаційних комісій і доданого до нього статуту цих комісій¹⁰. Статут докладно регламентував їхній склад, призначення, обсяг повноважень, перелік справ, що підлягали їхній юрисдикції, процесуальний порядок розгляду

³ Клуний Г.В. В боротьбі за селянство. Земельне законодавство контрреволюційних урядів за час революції на Україні. Х.: Радянський селянин, 1926. С. 86–87.

⁴ Там само. С. 88–89.

⁵ ДАДО. Ф. 630. Оп. 1. Спр. 18. Арк. 29.

⁶ Там само. Арк. 54.

⁷ Там само. Арк. 51.

⁸ Скоропадський П.П. Спогади: Кінець 1917 – грудень 1918 р. Київ-Філадельфія, 1995. С. 183–184.

⁹ ЦДАВО України. Ф. 1216. Оп. 1. Спр. 75. Арк. 54.

¹⁰ Клуний Г.В. Вказ. праця. С. 98–106.

справ тощо. Комісіям відводилась роль спеціальних судових інституцій у справах про порушення прав власності, що трапилися після 1 березня 1917 р. через вчинки окремих осіб, сільських громад і товариств, хоча б вони і спиралися на розпорядження владних інституцій, що виникли під час революції. Їх розгляду підлягали такі справи: а) про відновлення порушеного володіння й користування землею та різними угіддями; б) про повернення конфіскованих підприємств, рибних ловів, реманенту та будь-якого рухомого майна; в) про відшкодування збитків і про нагороду за користування майном; г) про розрахунки за посіви, що були здійснені після 1 березня 1917 р. на чужих землях без дозволу власників та орендарів цих земель.

Абсолютну більшість у складі цих комісій становили чиновники. Наприклад, склад повітової земельно-ліквідаційної комісії був таким: голова комісії – повітовий староста; члени комісії – по одному представнику від міністерств земельних справ, судових справ, внутрішніх справ, фінансів, представник держконтролю, голова або член повітової земської управи, а також два представники від місцевого поміщицтва та два малоземельних селянина за призначенням повітової земської управи. Аналогічним був склад і губернської земельно-ліквідаційної комісії. Очолював її губернський повітовий староста. За такого складу комісії важко було розраховувати на неупереджений підхід під час вирішення справ.

Безпосередній розгляд справ про відновлення прав землевласників покладався на повітові комісії. Розгляд справи починався виключно на підставі письмової заяви позивача. У ній треба було викласти обставини справи та пояснити, чого він домагається. У заявах про присудження компенсацій за збитки та про повернення рухомого майна від позивача не вимагалось точного визначення суми збитків і точного переліку майна. Він не був зобов'язаний вказувати відповідачів персонально, а міг обмежитися вказівкою на сільські громади та товариства, члени яких брали участь у порушенні його прав. До заяви мали бути обов'язково додані її копії по кількості відповідачів, яким вони вручалися. Без наявності копій справа не порушувалась. Для подання заяв установлювався термін у шість місяців із дня початку діяльності комісії, про що останні були зобов'язані оголосити в губернській пресі, а за відсутності такої – у «Державному Віснику» (урядовий друкований орган – *О.В.*). Заява з проханням порушити справу подавалася в комісію того повіту, де був розташований маєток. За надзвичайних обставин термін подачі заяви міг бути подовжений на три місяці після персонального прохання позивача. На засідання комісії сторони викликалися повістками. Повістка вважалася врученою окремим членам сільських громад, указаних позивачем, якщо вона була доставлена сільській громаді, членами якої вони були на 1 березня 1917 р., хоча б вони до часу початку справи і не належали до цих громад. Це означало, що нести відповідальність за їхні вчинки буде сільська громада. Доповіді по справі та словесні дебати сторін повинні були проводитись у відкритих засіданнях комісії. Допускалася участь у засіданнях повірених – як позивача, так і відповідачів. Комісія мала широкі повноваження щодо проведення процесуальних дій: здійснювати заходи для з'ясування обставин справи, збирати докази по справі, вимагати від судових, урядових і громадських інституцій та приватних осіб надання необхідних документів, викликати та допитувати свідків, вимагати від учасників процесу надання певних доказів тощо. Усі докази по справі оцінювалися комісією за внутрішнім переконанням. Свідки допитувалися під присягою або після надання клятвенної обіцянки. Після вислуховування сторін і перевірки доказів комісія повинна була запропонувати сторонам закінчити справу миролюбно. Якщо ж досягнути цього не вдавалося, комісія приймала рішення виключно на підставі внутрішнього свого переконання, яке спиралося на сукупність обставин справи. У разі присудження грошової компенсації вся сума стягувалася за солідарною відповідальністю (кругова порука – *О.В.*) з усіх осіб, сільських громад і товариств, за винятком тих осіб, котрі довели свою непричетність до справи. У разі закінчення справи за згодою сторін мирова угода вносилася до протоколу та підписувалася сторонами, після чого справа оскарженню не підлягала. На постанови та рішення повітової комісії дозволялося подавати скарги в губернську комісію в таких випадках: а) на повернення заяви – двотижневий строк із дня повернення; б) на визнання справи непідсудною – двотижневий строк із дня оголошення рішення; в) на рішення справи по суті – місячний строк із дня оголошення рішення в остаточній формі. Скарги подавалися безпосередньо в повітову комісію, яка мала передати її до губернської комісії. Її рішення було остаточним і подальшому оскарженню не підлягало ні по суті, ні в касаційному порядку. Отож законну силу набували рішення губернських комісій і не оскаржені в строк рішення повітових комісій. Після того, як рішення вступило в законну силу, позивачу видавався виконавчий лист для реалізації прийнятого рішення. Позивач міг скористатися правом безпосереднього стягнення грошової компенсації з відповідача за допомогою державної варті або ж передати протягом трьох місяців виконавчий лист у губернську скарбницю та казенну палату, які організували сплату й стягнення компенсації з відповідачів. Останній варіант вимагав більше часу.

Установлена гетьманським законодавством модель правового регулювання відновлення прав власників у земельно-ліквідаційних комісіях створювала юридичні умови для недопущення свавілля поміщиків

і врахування економічних інтересів селянства під час визначення розмірів грошової компенсації. Так, наприкінці серпня 1918 р. виникла суперечка між громадою с. Китайгородки Катеринославського повіту та власником маєтку «Софієвка» – поміщиком І. Фреєм щодо орендної плати за користування зайнятих у 1917–1918 рр. селянами його земель. Поміщик звернувся за допомогою до коменданта австро-угорського гарнізону с. Чумаки Катеринославського повіту. У відповідь на це 7 вересня Катеринославський повітовий староста письмово попросив коменданта не примушувати членів громади сплачувати гроші поміщику й не застосовувати до них репресивних заходів, оскільки справа передана на розгляд до Катеринославської повітової комісії¹¹.

Проте визначальною тенденцією стало якраз нехтування з боку повітових старост, і особливо поміщиків, відповідними приписами законодавства та вчинення самосудів. Типовою в цьому відношенні була ситуація на Поділлі. Поміщики звертались до повітових старост із заявами про стягнення контрибуцій за заподіяні їм збитки. Старости, не розглядаючи справи, не вислуховуючи селян і без комісійного оцінювання збитків, звертались до австрійського командування за допомогою. Поміщик одержував підрозділ солдатів і приїздив у село, яке одразу ж оточували солдати, а поміщик наказував селянам зібратися на сільський сход, де оголошував, що вони мають заплатити йому визначену ним грошову суму у встановлений ним термін. Поміщик попереджав, що в разі несплати, у селян заберуть худобу, їх посадять до тюрми, а село спалять. Коли хтось із селян запитував про те, яка комісія оцінювала збитки та чи має право поміщик стягувати таку суму, його заарештовували й били як заколотника. Тож поміщики ставали суддями у своїх справах. Вони накладали контрибуції довільно, без жодного контролю. Навіть австрійське командування помітило, що поміщики хочуть компенсувати собі за кошт селян те, що втратили під час війни. Відтак воно заборонило своїм підрозділам надавати військову допомогу доти, поки не буде доведено наочно, хто й скільки заподіяв збитків. Сучасники констатували, що закон про створення тимчасових земельно-ліквідаційних комісій на Поділлі не виконувався та залишився «мертвою буквою». Громадам не давали копій заяв поміщиків про відшкодування збитків, не визначали для них судових днів, ніхто не пояснював селянам, що вони мають право відклику постанов повітових комісій до губернських комісій. Відтак селяни не мали змоги захистити свої права¹². Це підтверджують численні архівні документи. Наприклад, 14 серпня 1918 р. уповноважені громади с. Карповці Житомирського повіту В. Антоненко та П. Нікур звернулися зі скаргою до МВС на управляючого графським маєтком Новицького. Він вчиняв щодо селян свавілля: 1) обкладав селян неодноразовими контрибуціями, причому у великих розмірах; 2) наказував бити селян; 3) вимагав постачати продовольство для козаків, які охороняють маєток¹³. Сільський староста Софієвської земельної громади Бахмутського повіту Катеринославської губернії скаржився у вищій урядовій інстанції на поміщика А. Бандиша, який, спираючись на підтримку командування австрійського військового підрозділу, намагався стягнути із сільської громади контрибуцію за розкрадене в нього під час революції іншими особами, а не членами громади майно. Розмір контрибуції він визначив самочинно. Староста наголошував, що поміщик ігнорує закон про земельно-ліквідаційні комісії¹⁴.

Великого поширення набула практика використання поміщиками для стягнення контрибуцій добровільних каральних загонів, що склалися з колишніх офіцерів царської армії та перебували на фінансовому утриманні поміщиків. Дії цих загонів відзначалися особливою жорстокістю та підпадали під кваліфікацію кримінальних злочинів. Зокрема, у серпні в селах Коярівка, Лосівка, Котюженці, Лопатин, Сошенське, Зозулинці, Чернятин, Мопчин та інших Бердичівського повіту карателі, стягуючи контрибуції, у масовому порядку застосовували криваві езекуції, зокрема, проганяючи селян «крізь стрій», били їх «арапниками», забивали до смерті нагаями колишніх членів земельних комітетів. У вересні в с. Коженкувате Уманського повіту поміщик, спираючись на каральний загін, наклав на громаду контрибуцію в розмірі 20 тис. 800 крб. Селяни продали корів, коней, рядна, сорочки, але змогли сплатити тільки частину вказаної суми. Про це довідалося командування німецького військового підрозділу та наказало селянам, щоб вони не сплачували решту грошей, бо не можна в такий короткий строк заплатити таку велику суму. Поміщик повинний був одержати від німецького коменданта документ, у якому буде вказана розстрочка платежу. У цей же час у Літинському та інших повітах селян примушували найматися батраками до поміщиків на 10–15 років для того, щоб відробити їм нанесені збитки. Подекуди селяни три дні на тиждень працювали на поміщика і три

¹¹ ДАДО. Ф. 540. Оп. 1. Спр. 10. Арк. 115.

¹² Христюк П.О. Замітки і матеріали до історії української революції. 1917–1920. Нью-Йорк: Вид-во Чарторійських, 1968. Т. 3. С. 104–105.

¹³ ЦДАВО України. Ф. 1216. Оп. 1. Спр. 257. Арк. 5.

¹⁴ ЦДАГО України. Ф. 5. Оп. 5. Спр. 109. Арк. 204.

дні – на себе¹⁵. Запроваджувалася справжня панщина. Наприклад, повітовий староста Кам'янця-Подільського видав наказ, у якому погрожував селянам, якщо хтось не робитиме «панщину», то буде засланий на тяжкі роботи до Австро-Угорщини чи Німеччини¹⁶.

25 вересня київський губернський староста доповідав міністру внутрішніх справ, що більшість поміщиків не хочуть укласти мирові угоди із селянами. Вони вимагають застосування жорстких заходів і хочуть не тільки повернути втрачене, але й одержати прибуток. До земельно-ліквідаційних комісій поміщики звертаються неохоче¹⁷. Треба відзначити, що жодний із поміщиків, які припустилися незаконних дій, не був притягнутий гетьманською владою до відповідальності. Натомість щодо селян це робилося в масовому порядку.

Висновки. Позитивно оцінюючи з формально юридичного боку прагнення гетьманського уряду законодавчо впорядкувати процес відновлення права власності та запобігти самосудам і зловживанням поміщиків, треба, однак, відзначити, що застосування колективної відповідальності до селян не узгоджувалося з демократичними принципами правосуддя. У реалізації гетьманського законодавства був відсутній принцип рівності перед законом поміщиків і селян. Успіх правозастосовної діяльності великою мірою залежав від суб'єктивного чинника – повітових старост, а вони здебільшого не виправдали покладених на них урядом сподівань, що визнав сам гетьман¹⁸. Неправомірна поведінка поміщиків, здавалося б освічених і культурних людей, за цинізмом і зухвалістю перевершила неправомірну поведінку селян-погромників поміщицьких маєтків і дискредитувала правову політику уряду. І, нарешті, головне: гетьманський уряд узявся за вирішення велетенської та явно програшної справи – ліквідацію революційних перетворень, які мали глибокий, системний характер та узгоджувалися з правосвідомістю більшості селянства. Він зробив ставку на мізерний за чисельністю соціальний клас, значною мірою чужонаціональний, який уже віджив свої історичні часи та не міг бути соціальною опорою національної держави.

Анотація

У статті автор досліджував процес відновлення економічних прав великих землевласників в Українській Державі 1918 р. Проаналізовано законодавство та схарактеризовано фактичний стан правовідносин. Правове регулювання здійснювалося за законодавчими стандартами царської Росії та не відповідало демократичним принципам правосуддя. Уряд намагався за допомогою законодавства ліквідувати революційні перетворення. Більшість великих землевласників ігнорували приписи законодавства та за сприяння місцевих урядовців і за допомогою німецько-австрійських військових підрозділів, а також добровольчих офіцерських загонів чинили самосуд.

Summary

In the article the process of restoring of the rights of large landowners in the Ukrainian State in 1918 is researched by the author. The legislation and the actual state of relations are analyzed. The legal regulation was carried out according to the legislative standards of Tsarist Russia and didn't correspond to the democratic principles of justice. The Government tried to use legislation to eliminate a revolutionary transformation. Most of the large landowners had ignored the requirements of the law and with the support of local officials and the German-Austrian military units, as well as volunteer officer units arranged the lynching over the peasants.

¹⁵ ЦДАГО України. Арк. 137, С. 184–185, 187.

¹⁶ Христюк П.О. Вказ. праця. С. 105.

¹⁷ ЦДАГО України. Ф. 5. Оп. 5. Спр. 109. Арк. 183.

¹⁸ Скоропадський П.П. Вказ. праця. С. 183.